

KNJIŽNE OCENE IN POROČILA

ARHIVSKO GRADIVO V SLOVENIJI PO OSVOBODITVI

(Referati VIII. zborovanja arhivskih delavcev Slovenije v Kočevju od 20. do 22. oktobra 1977), Arhivsko društvo Slovenije, Ljubljana 1978, 144 strani.

Arhivsko društvo Slovenije je v hvalevredno kratkem času uresničilo enega izmed sklepov VIII. zborovanja arhivskih delavcev Slovenije v Kočevju — objavo referatov zborovanja. Tema zborovanja je bila posvečena problematiki arhivskega gradiva, nastalega po letu 1945, njegovi ohranjenosti, urejenosti in dostopnosti. Vključene so bile tudi zgodovinske teme, ki so orisale predvsem upravno politični razvoj na Slovenskem po osvoboditvi. Zato pomeni objava teh referatov ne le kvaliteten prispevek k proučevanju arhivske problematike najnovejše dobe, ampak tudi k proučevanju najnovejše zgodovine Slovencev, še določneje — k uresničevanju projekta Zgodovina Slovencev 1945—1976, katerega nosilec je Inštitut za zgodovino delavskega gibanja.

Že uvodni prispevek Marjana Drnovška "Nekaj misli o uporabi povojnega arhivskega gradiva" nas opozori na vrsto problemov in vprašanj, s katerimi se srečujejo arhivski delavci pri usposabljanju tega gradiva za uporabo. Usmeritev na arhivsko problematiko najnovejše dobe zahteva zavzeto strokovno in raziskovalno delo na področju arhivistike. Zato je nujno potrebno čimprej ustvariti materialne in kadrovske pogoje za delo na tem gradivu, pospešiti reševanje nekaterih perečih strokovnih vprašanj (npr. odbiranje, hranjenje in urejanje tega gradiva ter izdelava ustreznih pripomočkov za njegovo uporabo itd.), nadalje proučiti možnosti uporabe novih tehničnih sredstev kot pripomočkov v sistemu informiranja, na področju zunanje službe pospešiti rešitev vprašanj, ki so povezana z zakonodajo ter metodologijo dela in vključiti arhive v raziskovalne projekte. To so bili tudi sklepi VIII. zborovanja arhivskih delavcev Slovenije.

Vladimir Žumer podaja v svojem prispevku "Arhivsko gradivo za kočevsko območje" pregled ohranjenosti, obsega, urejenosti in dostopnosti gradiva upravnih, sodnih, šolskih, gospodarskih in drugih organov in organizacij na tem območju. Posebej je prikazan pregled arhivskega gradiva za proučevanje zgodovine delavskega gibanja in narodnoosvobodilnega boja na Kočevskem. Značilno je, da je arhivsko gradivo s tega območja od srednjega veka pa vse do leta 1945 zelo pomanjkljivo ohranjeno in precej razdrobljeno, saj ga hranijo razni zgodovinski arhivi, muzeji, inštituti in številni privatni imetniki. Izjema je povojno gradivo, ki je v veliki meri zbrano na enem mestu. Zato je nujno potrebno čimprej pristopiti k smiselni rešitvi teh problemov. Poleg tega je potrebno posvetiti pozornost tudi novejšemu arhivskemu gradivu in njegovim ustvarjalcem, da se ne bi ponovila zgodovina starejšega arhivskega gradiva. Tak primer analize stanja arhivskega gradiva kot je podan tu za kočevsko območje — podobno stanje bi se pokazalo tudi za marsikatero drugo območje — opozarja arhive in arhivske delavce na vrsto nalag in obveznosti, ki se jih je potrebno čimprej sistematično lotiti.

Dr. Jože Žontar obravnava v prispevku "Arhivistični problemi ob gradivu po osvoboditvi" nekatere specifičnosti povojnega gradiva in probleme, ki se pojavljajo v zvezi z obdelovanjem tega gradiva, saj imamo zaradi številnih sprememb v razvoju naše

družbe opraviti tudi s številnimi strukturnimi spremembami fondov. Nanizal je vrsto pomembnih vprašanj, ki se odpirajo na raziskovalnem področju arhivistike v zvezi z arhivskim gradivom nastalim po letu 1945. Eden izmed osrednjih problemov je prav gotovo izločanje nepotrebnih delov registraturnega gradiva zaradi določitve trajnih kategorij arhivskega gradiva, ki naj se ohranijo za potrebe zgodovine, znanosti, kulture in druge družbene potrebe. Zato je potrebno izdelati dobre in konkretne tipske izločitvene sezname za nastajajoče gradivo, kar pa seveda terja ogromno dela in zavzetosti ne samo arhivskih, ampak tudi strokovnjakov iz drugih družbenih področij. Posebno pozornost je nadalje potrebno posvetiti preučevanju klasifikacijskih sistemov, sistematično obdelati posamezne tipične in posebno pomembne vrste gradiva ter njihov razvoj in preučiti sistematične arhivske pripomočke.

Perečega problema naše zunanje službe — to je problema varstva arhivskega gradiva pri njihovih ustvarjalcih in imetnikih pred prevzemom v arhiv, se je lotil v svojem prispevku "Zunanja služba arhivov v Sloveniji (Služba za varstvo arhivskega in registraturnega gradiva izven arhivskih ustanov)" Peter Klasinc. Pod posebnim naslovom je najprej prikazal zunanjo službo v slovenski zakonodaji in pomembnejši arhivski literaturi, nato pa podal oris in stanje zunanje službe v Sloveniji. Do ugotovitve stanja te službe je prišel na podlagi dopolnjene ankete, na katero so odgovorili vsi splošni arhivi v SR Sloveniji leta 1976. Kljub določenim premikom pri izvajanju te službe pri nas, stanje še zdaleč ni zadovoljivo, zato je avtor na koncu prispevka nanizal vrsto izhodišč za nadaljnje delo, predvsem pa poudaril potrebo po zagotovitvi ustreznega šolanja arhivskih delavcev.

Zanimiv je prispevek ing. Štefana Fajmuta "Uporaba mikrofilma v dokumentaciji", ki nas seznanja z vlogo mikrofilma kot vedno bolj upoštevanega nosilca informacij, zlasti v dokumentacijskih centrih gospodarskih organizacij. Danes je v Sloveniji že dvajset mikrofilmskih centrov, med katerimi jih je kar petnajst polno opremljenih, okrog štirideset organizacij že redno uporablja mikrofilm in večje število organizacij se nanjo organizacijsko že pripravlja. Vse to pa postavlja pred arhive eno od glavnih vprašanj, in sicer: odnos originalno gradivo — mikrofilmano gradivo. To vprašanje je že na samem zborovanju v Kočevju sprožilo tehtne diskusije in so zato te diskusije objavljene na koncu te publikacije.

Ing. Nada Majcen je v svojem prispevku "Konzervacija in restavracija arhivskega gradiva" opozorila na pereč problem te dejavnosti v Sloveniji in prikazala v glavnih orisih razvoj in organiziranost te dejavnosti v drugih republikah Jugoslavije in v državah zahodne Evrope. Edina konservatorsko-restavratorska delavnica v Sloveniji v Muzeju ljudske revolucije v Ljubljani, ki je bila ustanovljena pred dvajsetimi leti in, ki se v teh letih ni bistveno razvila, še zdaleč ne zadovoljuje vseh potreb arhivov, knjižnic in muzejev, saj je zaradi neugodnih prostorskih, kadrovskih in materialnih pogojev njena zmogljivost veliko premajhna.

V prispevku dr. Mirka Stiplovška "Arhivsko gradivo in raziskovanje obdobja socialistične graditve" je prikazana vloga arhivskega gradiva nastalega po letu 1945 in problematika njegove ohranjenosti, urejenosti in dostopnosti pri preučevanju zgodovine Slovencev v povojnem obdobju. Dr. Stiplovšek je poudaril nujnost vključitve arhivov in arhivskih delavcev v raziskovalni načrt Zgodovina Slovencev 1945—1976. V okviru priprav na uresničitev tega načrta je naloga arhivov, da najprej prikažejo stanje arhivskega gradiva po letu 1945 na Slovenskem in nato nakažejo naloge, ki jih je potrebno izpolniti, da bo to gradivo čimprej dostopno v raziskovalne namene.

V prispevku "Lokalna uradna glasila — vir za slovensko krajevno zgodovino 1945—1970" podaja dr. Tone Zorn pregled ter pomen in uporabnost tiskanih virov —

lokalnih uradnih glasil pri preučevanju slovenske krajevne zgodovine za razdobje po letu 1945. Vsebina teh glasil obravnava namreč problematiko posameznih občin oz. področij veliko podrobnejše, preglednejše, bolj poglobljeno in kritično ter predstavlja nemalokrat spričo še neurejenosti in nedostopnosti posameznih arhivov, pomemben vir za preučevanje gospodarskega, družbenega in drugega razvoja na tem področju.

Publikacijo zaključujejo trije prispevki s tematiko zgodovinskega razvoja naše družbe po letu 1945. Tako je podal dr. Vasilij Melik pregled upravne razdelitve (Upravna razdelitev v Sloveniji po letu 1945), Jera Vodušek — Starič pregled organizacije ljudske oblasti (Organizacija ljudske oblasti v Sloveniji po letu 1945) in Antoša Leskovec pregled družbenih služb (Organizacija družbenih služb po osvoboditvi) v Sloveniji po letu 1945.

Objava kočevskih referatov je pomemben prispevek k uspešnemu reševanju problemov obdelovanja povojnega arhivskega gradiva pri nas, saj se v zadnjem času vedno bolj kaže nujnost proučevanja zgodovine socialističnega obdobja. Zato se arhivi in arhivski delavci — kot je poudarila v svojem prispevku posvečenem Dnevu arhivov Marija Oblak-Čarnijeva — zavedamo naloge, ki nam jo narekuje sodobni čas: odpreti moramo zakladnico preteklosti za potrebe sedanjosti, za potrebe sodobne družbe.

Marjeta Adamič

Petar Kačavenda, Skoj i omladina u narodnooslobodilačkoj vojsci i partizanskim odredima Jugoslavije 1941—1945. Beograd 1975, 432 str.

O dejavnosti, vlogi in mestu, ki ga je imela revolucionarna mladina oziroma Zveza komunistične mladine Jugoslavije (SKOJ) v narodnoosvobodilnem gibanju doslej še nismo imeli celovitejše obdelave, ki bi zajela ves jugoslovanski prostor. V literaturi je obdelano le nekaj pregledov za posamezne pokrajine ali za posamezna obdobja. Tu bi omenili B. Šoškicev Omladinski pokret u narodnoj revoluciji 1941—1945, Beograd 1959, Oris mladinskega gibanja na Slovenskem v obdobju 1941—1945 (avtorji Dare Jeršek, Milica Kacin-Wohinz, Alenka Nedog) Ljubljana 1963; M. Borković, Skoj i omladinski pokret u Srbiji 1941—1945, Beograd 1970; B. Kovačević, Omladina Jugoslavije u 1941 godini, Beograd 1973.

Leta 1975 je izdal Institut za savremenu istoriju in NIP EXPORTPRESS Beograd disertacijo dr. P. Kačavende z naslovom "SKOJ i omladina u narodnooslobodilačkoj vojsci i partizanskim odredima Jugoslavije 1941—1945". Avtorjevo delo temelji predvsem na arhivskem gradivu partizanskega, okupatorjevega, kvislinškega izvora in narodnoosvobodilnem tisku, uporabil je tudi številno objavljeno in neobjavljeno spominsko gradivo. P. Kačavenda je razpravo razdelil glede na periodizacijo in problematiko snovi na štiri poglavja s podpoglavji, delo zaključil s sklepno mislijo, pregledom virov in literature.

Uvodno poglavje obravnava SKOJ in mladinsko revolucionarno gibanje od leta 1937 do leta 1941. V procesu oblikovanja novega vodstva KP z Josipom Brozom — Titom na čelu in sprejetjem nove politične smeri partije se je reorganiziral tudi SKOJ. Prvi koraki so bili storjeni z ustanovitvijo in delovanjem centralne mladinske komisije pri CK KPJ, ki so jo sestavljali Ivo Lola Ribar, Leo Mates in Boris Kraigher. V nadaljnjem procesu reorganizacije se je iz centralne mladinske komisije ustanovil CK SKOJ, iz pokrajinskih mladinskih komisij pri pokrajinskih vodstvih KP, ki so nastajale v letih 1937—1939 v